

IV 501120

—TOM. XXXVII.—MEM. SECT. LITERARE.

No. 3.

ACADEMIA ROMÂNĂ

BOSFORUL ȘI DARDANELELE

FĂȚĂ DE

INTERESELE ROMÂNEȘTI

DE

DUILIU ZAMFIRESCU

MEMBRU AL ACADEMIEI ROMÂNE.

CU 2 HĂRȚI.

EXTRAS DIN

ANALELE ACADEMIEI ROMÂNE

Seria II. — Tom. XXXVII

MEMORIILE SECȚIUNII LITERARE.

CASA SCURTILELO
BIBLIOTECA
22.948

BUCUREȘTI

LIBRĂRIILE SOCEC & Co., C. SFETEA, PAVEL SURU

LEIPZIG

OTTO HARRASSOWITZ.

VIENA

GEROLD & COMP.

1915.

568.

Prețul 60 bani.

Analele Societății Academice Române. — Seria I:

Tom. I—XI. — Sesiunile anilor 1867—1878.

Analele Academiei Române. — Seria II:

	L. B.
Tom. I. — Sesiunea extraordinară din 1879.	3,50
• II. Sect. I.—Desbaterile Academiei în 1879—80.	5.—
• II. Sect. II.—Discursuri, memorii și notițe (Sfârșit.)	
• III. Sect. I.—Desbaterile Academiei în 1880—1.	5.—
• III. Sect. II.—Memorii și notițe (Sfârșit.)	
• IV. Sect. I.—Desbaterile Academiei în 1881—2	3.—
• IV. Sect. II.—Memorii și notițe (Sfârșit.)	
• V. Sect. I.—Desbaterile Academiei în 1882—3	3.—
• V. Sect. II.—Memorii și notițe (Sfârșit.)	
• VI. Sect. I.—Desbaterile Academiei în 1883—4	2.—
• VI. Sect. II.—Memorii și notițe (Sfârșit.)	
• VII. Sect. I.—Desbaterile Academiei în 1884—5	3.—
• VII. Sect. II.—Memorii și notițe (Sfârșit.)	
• VIII. Sect. I.—Desbaterile Academiei în 1885—86.	3.—
• VIII. Sect. II.—Memorii și notițe (Sfârșit.)	
• IX.—Desbaterile Academiei în 1886—7	5.—
• X.—Desbaterile Academiei în 1887—8	4.—
Indice alfabetice al <i>Analelor</i> pentru 1878—1888	2.—
Tom. XI.—Desbaterile Academiei în 1888—9.	3.—
• XII.—Desbaterile Academiei în 1889—90	3.—
• XII.— <i>Memoriile Secțiunii Literare</i>	2,50
Medicina babelor. Adunare de descântece, rețete de doftorii și vrăjitorii băbești, de <i>Dimitrie M. Lupășcu</i> .—Cu un raport de Prof. <i>L. Bîanu</i> .	
Două manuscrise românești din secolul XVII-lea, descrise de P. S. Sa <i>Episcopul Ghenadie</i> al Râmnicului-Noul-Severin	1.—
• XIII.—Desbaterile Academiei în 1890—91	4.—
Raport asupra activității Academiei Române cu ocaziunea serbării de 25 ani a existenței sale, 1866—1891, de <i>D. A. Sturdza</i> . Sola, de <i>Carmen Sylva</i> . Desrobirea Țiganilor.—Oborirea pronomiilor și privilegiilor de naștere și de castă.—Emanciparea țăranilor.—De <i>M. Kogălniceanu</i> . Prânzul regal dat în onoarea Academiei Române la 1 Aprilie 1891. Serisori adresate Academiei Române la serbarea aniversării a 25 ani de la fundarea ei. Oda la jubileul de 25 ani al Academiei Române, 1 (13) Aprilie 1891, de <i>Zaharia Boiu</i> . La jubileul Academiei Române, 1 (13) Aprilie 1891, de <i>Iosif Vulcan</i> .	
• XIV.—Desbaterile Academiei în 1891—2.	2,50
Versuri adresate Academiei Române pentru aniversarea de 25 ani, de <i>Daniil Almășanu</i> .	
• XIV.— <i>Memoriile Secțiunii Literare</i>	4.—
Fabula în genere și fabuliștii români în specie, de <i>Th. D. Speranția</i> . Strat și substrat.—Genealogia popoarelor balcanice, de <i>B. P. Hasdeu</i> <i>Dimitrie Cichindeal</i> . Date nouă despre viața și activitatea lui. — Discurs de recepțiune de <i>Iosif Vulcan</i> ,—cu Răspuns de <i>V. A. Urechia</i>	1.—
• XV.—Desbaterile Academiei în 1892—3	1,50
Altețelor lor Regale Principelui Ferdinand și Principesei Maria ai României, de <i>D. C. Ollănescu</i> . Omagiul artelor, o scenă lirică după <i>Fr. Schiller</i> , adaptată Principesei de coroană Maria a României, cu ocaziunea căsătoriei și venirii în țară a Alteței Sale Regale, de <i>N. Ch. Quintescu</i> . Românii din Asia-mică. Relațiune de călătorie, de <i>T. T. Burada</i> .	4,50
• XV.— <i>Memoriile Secțiunii Literare</i>	1,50
Jocuri copilărești culese de la Români din Macedonia, de <i>P. N. Papahagi-Vurdună</i>	—,75
Vrăji, farmece și desfaceri, adunate de <i>S. Fl. Marian</i>	1.—
• XVI.—Desbaterile Academiei în 1893—4	4,50
Satira I contra actualei direcțiuni a poeziei române, de <i>Dumitru C. Ollănescu</i> . Oda cu prilejul nașterii Principelui Carol al României, de <i>Dumitru C. Ollănescu</i> .	

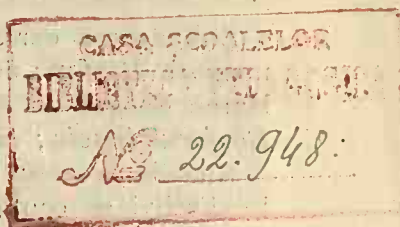
BOSFORUL ȘI DARDANELELE

FAȚĂ DE

INTERESELE ROMÂNEȘTI

DE

DUILIU ZAMFIRESCU
Membru al Academiei Române.

Sedința dela 13 Martie 1915.

Domnilor Colegi,

Înainte de a intra în dezvoltarea subiectului nostru, dați-mi voie să explic în câteva cuvinte această schiță cartografică. O mulțime de lume confundă Dardanelele cu Bosforul și chiar persoane cari au fost la Constantinopole nu-și dau bine seamă de topografia strâmtorilor.

Așa dar, un Român care ar pleca din Constanța la Atena sau la Cairo, trece strâmtorile în direcția săgeții, adică intră în Bosfor, traversează marea de Marmara și iese prin Dardanele în Arhipelag. Un străin care ar veni la Constanța pe mare, face drumul invers: intră în Dardanele, traversează marea de Marmara, și iese prin Bosfor în Marea Neagră.

Schița aceasta, ce ne va fi foarte folositoare pentru înțelegerea subiectului nostru, este datorită Institutului cartografic al armatei, care, cu o rară bunăvoință, s'a pus la dispoziția noastră. Aduc aci mulțumirile mele cele mai călduroase d-lui General Ionescu, eminența director al institutului, precum și d-lui General Christescu, distinsul sub-șef al Statului-major general al armatei.

Nu știu dacă trebuie să mai declar, Domnule Președinte, că nu voi face politică în comunicarea mea. Eu nu pot să fac politică, dar chiar dacă aș putea,—cunosc chemarea Academiei și am pentru dânsa

B.C.U. "Carol I" Bucuresti

C159281

o prea mare iubire, pentru a transformă tribuna debaterilor sale senine, în masă de întrunire publică.

Dar iarăş, nu trebuie să se ceară Academiei a rămâne într'o duioasă somnolenţă şi a reprezenta osteneala naţională, atunci când ţara palpită de dorinţa de a afla adevărul: ce sunt Dardanelele? Trebuie să le pierdem? Cum se leagă istoria noastră naţională de istoria diplomatică a strămtorilor?

Bosforul.

Strâmtoarea care leagă Marea Neagră de Marea de Marmara se numeşte *Bosfor*; acelaş nume a mai fost dat strămtorii care leagă Marea Neagră de Marea de Azov. Grecii numiau pe cel dintâiu *Bosforul tracic*; pe cel de al doilea *Bosforul cimmerician*.

Numele grecesc «trecerea bouului» vine dela legenda prinţesei Io. Eschyl se ocupă de dânsa în două din dramele sale. Iubită de Zeus şi urită de Hera, Io fu transformată într'o văcuţă albă, spre a fi apărată de ura zeiţei supreme. Hera însă o descoperi, şi, pentru a-şi răsbună, îi înşipse în coaste un tăun, care o împungea fără milă. Juncea plecă în lume, şi, în goana ei, trecu Bosforul, ajunse, prin Tracia, Frigia, Mysia, Cilicia, până la Fenicieni şi la Egipteni.

Strâmtoarea Bosforului se întinde pe o lungime de 27 kilometri, cu o lărgime dela 500 m. la 3 kilometri şi cu o adâncime de 27 m., pe care se scurge Marea Neagră în Marea Mediterană, cu un contracurent din Mediterana în Marea Neagră. În această strâmtoare se desfăşură panorama încântătoare a 7 golfuri, în cari se ascund oraşele şi palate faimoase. Pe coasta europeană, în faţă cu Scutari, se ridică Constantinopolul de astăzi.

Marmara.

Marea de Marmara leagă cele două strămtori, Bosforul cu Dardanelele, şi are o lungime de 280 Km., dela Gallipoli la Ismid, 80 kil. lărgime, iar adâncimea ajunge până la 1.300 m. În sânul ei se scaldă minunatele Insule Prinkipo; apoi Kalolimni, Aloni, Afsia şi în fine insula Marmarâ, dela care îşi trage numele.

Dardanelele.

Strâmtoarea ce leagă Arhipelagul cu Marea de Marmara şi care corespunde vechiului Hellespont îşi trage numele dela oraşul grec

Dardanus, și are o întindere de 70 Km., o lărgime care variază dela 2 la 7 kilometri și o adâncime de 60 m. Curentul marin ce vine din Bosfor se regăsește și aici, cu aceeaș putere, și formează una din greutățile navigațiunii, mai cu seamă primăvara, când bate vântul de Nord.

La gura Dardanelelor, unde strâmtoarea nu trece de 4 Km., se ridică două forturi: *Sedil-Bahr* pe malul european și *Kum-Kaleh* pe malul asiatic. În două rânduri, la 1499 și la 1657, Venețienii nimiciră flotele turcești chiar în acest loc, iar sultanul Mahmud IV-a se hotărî să întărească țărmurile cu forturile menționate mai sus. La 20 kilometri dela intrare, începe adevăratul defileu al strâmtoarelor. Aci, promontoriul asiatic Nagara înaintează în mare cu stâncile sale submarine și reduce trecătoarea (a cărei lărgime, chiar aparentă, nu este decât de 1.800 m.) atât de mult, încât vasele de mare tonaj sunt silite să ție de aproape coasta europeană. În acest loc, Mahomed II-a ridică, încă dela început, întăriturile cunoscută sub numele de *castele*: *Kilid-Bahr* sau zăvorul mării, pe țărmul european, și *Kalé-Sultanie* sau cetatea sultanului, pe țărmul asiatic. Intre aceste puncte capitale, s'au ridicat o serie de forturi mai mici, cari, dacă ar fi bine întreținute, ar face imposibilă trecerea flotelor.

Aci, pe acest pământ, mângâiat de natură și cântat de poeți, se desfășură astăzi drama cea mai primejdioasă pentru existența țerii noastre.

Este, dar, nu numai un drept, ci o datorie, pentru fiecare Român, a cercetă cu nepărtinire cauzele situației de astăzi, a le expune limpede, pentru a lumina opinia publică, cea atât de rătăcită.

DIN PUNCT DE VEDERE ISTORIC ȘI DIPLOMATIC.

Istoria strămtorilor se confundă cu istoria imperiului otoman, deoarece, îndată după căderea Constantinopolului, sultanii sunt preocupați de fortificarea Dardanelelor: Mohamed II-a ridică așa zisele *castele* interioare, iar Mohamed IV-a ridică forturile dela gura Dardanelelor, după ce flotele turcești fură distruse de cele venețiene în veacul al 15-lea și al 17-lea.

Dar adevărata *chestiune a strămtorilor* nu începe decât cu Petru cel Mare, întemeietorul marinei ruse, care, ducând frontierele imperiului până la Marea Baltică și la Marea Neagră, s'a preocupat de o potrivă de Sund, de Beltul mare și Beltul mic (pentru Baltica), și de Dardanele (pentru Marea Neagră).

El pregăti cea dintâi corabie de rășboiu rusească, în Marea Neagră, numită *Kriepost*, cu care trimise la Constantinople pe primul său ambasador, Emilian Ukraintzow, care eră însărcinat să incheie cu Poarta un tractat de pace, în care să se prevadă, pentru Ruși, libera navigațiune pe Marea Neagră, dela Azow și Taganrog până la Constantinople.

De unde până aci Turcii erau deprinși să vadă primejdia venind numai din Dardanele, cari, de bine de rău, erau fortificate, — de data asta înțeleseră că ea putea veni și din partea Bosforului, și că se putea înfățișa sub forma ademenitoare a prieteniei. Cu toate că slăbiciunea sultanilor și decăderea imperiului începuseră, totuș propunerea Țarului fu respinsă. Alexandru Mavrocardat, secretarul intim al Padișahului, fu însărcinat să comunice lui Ukraintzow, că Marea Neagră poartă, la Turci, numele de «fecioară curată și neprihănită». Sub această formulă poetică se ascundeă intriga pute-rilor maritime, care înfloriă dejă pe malurile Bosforului.

Dar dacă Petru cel Mare nu obținù nimic, urmașii săi făcură, din cucerirea strămtorilor, un «caeterum censeo», care trebuiă să se repete până în zilele noastre. Sub miragiul ortodoxiei, al Sfintei Sofii, al Bizanțului ce trebuiă reluat din mâna necredincioșilor, se

ascundeă necesitatea de a stăpâni trecătorile marine. Succesiunea turcească se deschideă. Chestiunea Orientului plană deja în aer, și toată lumea înțelegeă că cheia ei eră aruncată în Bosfor.

Așă încât faimosul testament al lui Petru cel Mare, autentic sau nu, reprezintă *puterea necesității*. Pentru imensa împărăție rusească, închisă de uscat pe toate laturile europene, dela Kategat până în extremitatea cealaltă asiatică, singura ieșire la marea liberă o reprezintă Dardanelele. Iși inchipuește lumea ce va fi în stare să facă acest popor, care astăzi are 180 milioane de locuitori pentru 21 milioane kilometri pătrați — prin urmăre 9 locuitori pe kilometru — atunci când va aveă 50 de indivizi pe kilometrul pătrat? E ceva monstruos. O țară cu *un miliard* de locuitori, cu toate stepele transformate în pământuri de cultură, cu bogățiile minelor, cu drenajul firesc pe care-l face Volga către Marea Caspică, — devine o mașină cu vapori gata să se spargă, dacă nu se dă drumul aburului.

Aci stă primejdia pentru noi, în necesitatea ineluctabilă a trecerii Rușilor prin Dardanele. Conștienți de pericolul ce ne amenință, trebuie să facem tot ce ne stă în putere pentru a întârziă criza, sau pentru a-i da o deslegare potrivită cu interesele noastre. Viitorul nu este al nimănui. El ascunde în cutele sale surprinderi și amăgiri. Din cât se poate omenește prevedea, straturile poporane se ridică tot mai mult. Organizarea lor în partide politice poate să schimbe fața lucrurilor, iar națiuni prea congestionate în forma lor actuală, se pot dezagregă spre a trăi, făcând din descentralizare o funcțiune de viață.

Dar, să urmăim narațiunea mai departe. După moartea lui Petru cel Mare, asalturile contra imperiului otoman continuară. Toate tractatele dintre Ruși și Turci se ocupă de Dardanele: acela din 1739, zis *de Belgrad*, consfințește starea prohibitivă, și Marea Neagră urmează a fi «neprihănită»; acela dela Kuciuk-Kainargi din 1774 prevede libera trecere prin strămtori *a vaselor de comerț* rusești.

Răsboalele napoleoniane și în particular expediția lui Bonaparte în Egipt aruncară pe Turci în brațele Rușilor. O flotă de răsboiu rusească, condusă de amiralul Ușakow, intră în Bosfor, iar la 23 Decembrie 1798 un tractat de alianță între ambele țeri îngădui flotei rusești să treacă din Marea Neagră în Marea Mediterană și

vice-versa. Durata acestui tractat eră de 8 ani. El cuprindeă clauza importantă și nouă a excluderii celorlalte puteri dela dreptul de a trece prin strâmători vase de rășboiu. Prin ivirea flotei rusești în Arhipelag, Francezii fură siliți să părăsească insulele Ionice, cari fură ridicate la rangul de... republică și puse sub protectoratul Rusiei.

Creațiunea acestei republice fu, pentru Ruși, cuiul lui Pepelea în casa Turcilor.

Un foarte îndemănat ec diplomat al acelor timpuri, Italinsky, ambasador rus, izbuti să incheie, la 11/93 Septemvrie 1805, un nou tractat, în care toate privilegiile dela 1798 sunt confirmate. Aceste privilegii, cari trebuiau să înceteze la 1806, erau prelungite cu un an înainte de expirarea termenului, ceea ce dovedește marea însemnătate pe care le-o atribuiau Rușii. Dar, în scurt timp, victoriile Francezilor îndemnară pe Turci să nu mai țină seamă de binefacerile rusești. Tratativile cu Italinsky fură rupte. Un nume ce ne este cunoscut, nouă, Românilor, — Fonton — dragomanul ambasadei ruse din Constantinopole, duse intriga mai departe; însă fără succes. Rușii intrară în Moldova. Cei doi hospodari ai Principatelor, Moruzi și Ypsilanti, cari fuseseră destituiți de Poartă pentru sentimentele lor rusești, fură reinstalați în scaune. O escadră, sub conducerea amiralului Seniavin, porni către Arhipelag.

Cu toate astea, Rușii nu renunțau la idea de a reîncepe tratativile diplomatice, cu cari ajungeau mai repede la scop, decât cu alte mijloace. În lipsa lui Italinsky, care se refugiase la Malta pe o corabie engleză, generalul Michelson, comandantul trupelor din Moldova, primi ordin să aducă la cunoștința Porții, că armatele ruse sunt gata să se retragă din Principate, dacă Poarta gonește din imperiu pe ambasadorul francez, generalul Sebastiani. Aceeaș ură împotriva Francezilor, care aveă să se manifeste în timpul rășcoalei lui Mehemet-Aly, când amiralul Roussin, ambasadorul Franței la Constantinopole, eră «la bête noire» a lui Nesselrode și a ambasadorilor săi la Țarigrad, Butenew și Orlov.

În răștimp, împărații Alexandru și Napoleon semnau pacea dela Tilsit (1807).

Prin acest tractat de pace, Rușii se obligau să nu mai negocieze cu Turcii decât prin mijlocirea lui Napoleon. Această clauză drastică răniă prea mult amorul propriu rus, și deci ea fu înlăturată în convențiunea dela Erfurt, din 12 Octomvrie 1808. Prin urmare, când mareșalul prinț Prozorowsky, care înlocuise pe generalul Mi-

chelson, mort, în comanda trupelor de ocupațiune din Principate, primii dela Petersburg proiectul tractatului de pace cu Turcii, constată cu surprindere că nu se mai făcea nici o pomeneală de tractatul din 1805 și de dreptul rezervat Rusiei de a trece prin strâmători cu vase de războiu. Cu toate astea, lucrul eră firesc, deoarece pacea cu Franța redă aceeași stăpânirea insulelor Ioniene, — prin urmare faimoasa republică dispărea, și cu dânsa și necesitatea, pentru flota rusă, de a trece prin strâmători. Dar atât eră de înrădăcinat în spiritul rusesc gândul Dardanelelor, încât Prozorowsky, împotriva ordinelor primite dela Rumiantzow în numele Împăratului, introduse un articol, prin care reînființă privilegiul obținut de Italsinsky pentru flota rusă, cu singura restricțiune că nu vor putea trece decât numai trei vase de războiu la oaltă.

În lungile desbateri urmate la această epocă, între Alexandru și Napoleon, asupra împărțirii imperiului otoman, Constantinopolul și Dardanelele formau miezul discuțiunii. Fiecare se credea mai îndrituit decât celălalt să le stăpânească. Țarul pretindea că strâmtoarele sunt cheia casei sale. La aceasta, Caulaincourt, ambasadorul lui Napoleon la Petersburg, răspunde că strâmtoarele sunt cheia Toulonului. Prin urmare, după lungă vorbă, fiecare socoti că e mai bine să rămână cheile în mâna Turcului, — cum poate să se întâmple și astăzi.

O serie de alte tractate ating, de departe sau de aproape, chestiunea strâmtoarelor. În tractatul zis *de București*, din 16 Maiu 1812, nu se face mențiune de dreptul de a trece vase de războiu prin Dardanele. Prin acest tractat, Rușii ne ieau Basarabia, prin urmare se apropie de gurile Dunării, ceea ce constituie o nouă formă a soluționării chestiunii Orientului. Ceea ce făcuse Kaunitz și Thugut cu Bucovina, făcea acum Kutuzow cu Basarabia, iar Moldova, sângerată, își pleacă fruntea.

Prin tractatul de pace dela Adrianopole (1 Sept. 1829), de asemenea nu se face mențiune de trecerea vaselor de războiu prin strâmători, dar se admite pavilionul de comerț rusesc, precum se admite pavilionul tuturor puterilor amice.

Tractatul dela Unkiar-Iskelessi (26 Iunie 1833) este cel mai perfid din seria acestor convențiuni silite, prin cari Rușii își deschid drumul spre Constantinopole. Profitând de spaima ce o inspiră Sultanului Mahmud, vasalul său Mehemet-Aly, Împăratul Nicolae îl învâluie în farmecul alianței sale cu atâta grije, încât obține acest tractat, care cuprinde 6 articole deschise și 1 articol secret, prin

care Poarta se obligă a închide Dardanelele, pentru orice putere alta decât Rusia. Firește, puterile maritime fură imediat informate de textul articolului secret și răspunsul fu o demonstrație navală anglo-franceză la insula Tenedos: acelaș spectacol pe care-l vedem astăzi, cu deosebire că atunci demonstrațiunea eră făcută contra Rusiei, pe când astăzi este făcută pentru Rusia.

În fine, cu cele două convențiuni dela Londra din 1840 și 1841, regimul strâmtoarelor intră în dreptul pozitiv, iar cu tratatul de Paris, care cuprinde 2 anexe ce fac parte integrantă din text, se codifică în mod formal chestiunea Dardanelor.

Să examinăm mai de aproape aceste convențiuni.

*

Este o tristă constatare de făcut, că oamenii nu învață nimic din greșelile altor oameni, și că istoria, deși se repetă la infinit, nu servește să îndrepteze cursul politicii.

Între anii 1835 și 1840, Europa eră preocupată de un eveniment fără nici o însemnătate: răscoala lui Mehemet-Aly, pașa Egiptului, împotriva suzeranului său. Ajuns din nimic la o situație extraordinară, Mehemet-Aly cerea, pentru familia sa, domnia ereditară, cu atât mai mult, că fiul său, Ibrahim Pașa, da dovezi de mare valoare militară. În loc de a face presiuni asupra Sultanului să acorde ceea ce i se cerea, Europa credea că-l întărește, indemnându-l să reziste. Oamenii ca Nesselrode, Palmerston, Metternich se munciau să găsească o soluțiune acestei aventuri, și, pentru a salvă imperiului otoman, își propuseră să-și împartă rolurile: escadra engleză trebuia să demonstreze în fața Alexandriei, iar escadra rusă să acopere Constantinopolul, — cu atât mai mult, zicea diplomația rusească, cu cât flota Țarului eră singură autorizată să intre în strâmtoare, potrivit tratatului dela Unkiar-Iskelessi. Toată lumea eră de acord că imperiul otoman trebuia salvat, și de Mehemet-Aly și de alți dușmani, dar nu sub forma instalării unei flote rusești în Marea de Marmara. Guvernul englez propuse să trimită și el o escadră, alături de cea rusă, — ceea ce Rușii nu primiră.

Atunci, Țarul care se inspiră încă de politica lui Kuciubey dela 1805, de a salvă cu orice preț imperiul otoman, în loc de a-l împărți, — declară că renunță la avantajii tratatului dela Unkiar-Iskelessi și primește închiderea strâmtoarelor, — ceea ce Englezii se grăbiră să accepte. Când însă lucrurile fură examinate mai de aproape, se constată că Rușii cereau să se închidă gura Dardane-

lelor, pentru a se apăra Capitala imperiului otoman și litoralul Mării Negre de atacurile unei flote venind din Mediterana, pe când Englezii cereau să se închidă gura Bosforului, pentru a se garanta capitala imperiului otoman și toată Marea Mediterană de atacurile unei flote venind din Marea Neagră.

Eterna comedie!...

După lungi discuții, reprezentanții Angliei, Rusiei, Turciei, Austriei și Prusiei semnară convențiunea din 1840, al cărei înțeles, în privința strâmtorilor, eră următorul:

Puterile contractante luau sub garanția lor Dardanelele, Bosforul și Constantinopolul, în cazul unui atac din partea lui Mehemet-Aly. Prin urmare se admitea colaborarea flotelor internaționale în Marea de Marmară, — ceea ce însemnă că Rusia renunță la privilegiul ce-i acordă tratatul dela Unkiar-Iskelessi. Totodată însă se afirmă în mod solemn, că această măsură, de a intra în strâmtori cu flote de războiu, constituie o excepție unică, în favoarea sultanului, și că *această excepție nu deroagă întru nimic la regula fundamentală a imperiului otoman, de a ține strâmtorile închise pentru orice vas de războiu străin.*

Sub forma aceasta, chestiunea strâmtorilor intră, pentru prima oară, în dreptul public european.

Cum însă Mehemet-Aly se supuse definitiv autorității Sultanului în 1841, convențiunea precedentă rămânea fără obiect. Însă principiul general al închiderii strâmtorilor, câștigat cu atâta osteneală, trebuia consemnat într'o nouă convenție, la care ar fi convenit și guvernul francez. Proiectul noului act fu redactat de aceiași diplomați cari pregătiseră pe cel precedent, Palmerston și Brunnow (acesta din urmă fusese numit ambasador rus la Londra încă din Decembrie 1839), iar la 1/13 Iulie 1841, el fu semnat de cele 5 mari puteri și de Șekib Effendi, reprezentantul Sultanului.

Fiindcă actul acesta constituie baza dreptului public european relativ la strâmtori, reproducem în întregime art. 1: «M. S. Sultanul, pe de o parte, declară că are ferma hotărîre de a mîntînea principiul stabilit ca veche regulă a imperiului său, în virtutea căruia a fost întotdeauna interzis vaselor de războiu ale puterilor străine de a intra în strâmtorile Dardanelelor și Bosforului... Iar Majestatea Lor, pe de alta, se leagă să respecte această hotărîre a Sultanului și să se conforme cu principiul sus enunțat.»

Textul acesta cuprinde, în aparență numai, două obligațiuni: una, a Sultanului, de a nu deschide strâmtorile nici unei puteri; alta,

a puterilor, de a nu le violă. Dar, sub o formă larvată, el implică alte două obligațiuni: prima, a Sultanului, de a renunța la suveranitatea sa, prin renunțarea la deschiderea strâmtorilor în favorul unei singure puteri, în caz de conflict între celelalte; a doua, a puterilor, de a se legă *solidar*, printr'o obligațiune indiviză, să nu atace strâmtorile.

*

Dela 1841 la 1856, adică dela al 2-lea tractat de Londra la tractatul de Paris, trec 15 ani, în care timp Europa se amestecă tot mai mult în politica rusească. Lăsăm istoricilor să se ocupe de curgerea evenimentelor generale. Noi vom examina chestiunea războiului Crimeii și a consecințelor sale, numai pe laturea diplomatică, și aceasta numai întru cât privește Dardanelele din punct de vedere românesc.

Prin semnarea convențiunilor dela Londra, Rusia admite condominiul european în protejirea intereselor Sultanului. Mai toți autorii ruși moderni deplâng această politică, ale cărei efecte funeste se resimt și astăzi. Ei pretind că chestiunea Orientului eră o afacere pur rusească, — cel mult ruso-turcească, care urmă să fie rezolvată între musulmani și ortodocși, fără amestecul occidentalilor catolici.

Acum însă Europa înțelesese jocul și voiă cu orice preț să distrugă farmecul protectoratului rusesc asupra popoarelor creștine din imperiul otoman. Cel dintâiu pretext fu binevenit: o ceartă la Ierusalim între popii ortodocși și popii catolici, în 1853, care hotări pe Napoleon al III-lea să intervină. Coalițiunea europeană eră dejă formată.

Imediat Rușii ocupară Principatele, chiar înainte de declararea războiului. Ca întotdeauna, noi plătiăm gloaba. Escadrele aliate intrară în Marea de Marmara.

Pe când Rușii ocupau țara noastră, în mod palpabil și pozitiv, cu binefacerile cazacilor și alte asemenea plăceri, o aprigă protestare din partea lor aveă loc, în numele dreptului public european, violat prin intrarea escadrelor în Dardanele. Nimeni însă nu ținū seamă de această protestare.

În curând puterile aliate intrau în Marea Neagră, iar Sebastopolul eră asediat de 70.000 Francezi, Englezi și Turci, la cari veneau să se unească 15.000 Piemontezi. Aliații erau învingători la

Alma, Balaklava, Inkermann și Eupatoria, iar în Septemvrie căzu și Sebastopolul.

Pe când dar, în cursul anului 1854, soldații se luptau în Crimeea, iar Canrobert lăsa comandamentul generalului Pélissier,—la Viena se urmau tratativele de pace. Bazele negocierilor sunt cunoscute în istoria diplomatică sub denumirea celor «patru garanții», și anume:

1. Sustragerea Principatelor Moldova și Valahia precum și Serbia de sub protectoratul rusesc și punerea lor sub garanția colectivă a puterilor;
2. Libertatea navigațiunii pe Dunăre și pe gurile sale;
3. Revizuirea tractatului de Londra din 1841 relativ la regimul strâmtorilor și al Mării Negre;
4. Renunțarea Rușilor la protectoratul creștinilor ortodocși din imperiul otoman.

Aceste *baze* au fost consemnate într'un protocol cu data de 1 Februarie 1856, semnat la Viena de către Baronul Bourqueney pentru Franța, Buol pentru Austria, Seymour pentru Anglia, Gortchakoff pentru Rusia și Hizam pentru Turcia. Protocolul acesta este temelia Congresului și a Tractatului de Paris, și, ca atare, trebuie reținut.

Așa dar, la 25 Februarie 1856 are loc prima ședință a Congresului de Paris. Bărbații cari au luat parte la acest mare act internațional trebuie să fie cunoscuți de noi, chiar la depărtare de 60 de ani,—nu dintr'un sentiment de curiozitate istorică, ci dintr'o pioasă datorie către memoria aceloră cari au consfințit, într'un act public, alcătuirea statelor pe principiul naționalităților; libertatea Dunării și a îmbucăturilor sale; neutralitatea Mării Negre și a strâmtorilor. Cât va trăi poporul român vieța sa vecinică la gurile Dunării și în Carpați, el nu va putea formulă altfel programul său. Aceasta o datorăm lui Napoleon al III-lea, a cărui memorie trebuie să fie sfântă pentru noi. Dar o datorăm lui, și nu altora.

Prin urmare iată cum se compunea Congresul de Paris: *pentru Franța*, Conte Alexandru Colonna Walewski, ministru de Externe, și Baronul de Bourqueney, ambasador la Viena; *pentru Austria*, Conte de Buol-Schauenstein, președintele Consiliului, ministru de Externe, și Baronul Hübner, ambasador la Paris; *pentru Marea Britanie*, Conte de Clarendon, ministru de externe, și Baronul Cowley, ambasador la Paris; *pentru Russia*, Conte Orloff, general de cavalerie, aghiotant al Impăratului, și Baronul de Brunnov,

ministru pe lângă Confederațiunea germanică și Marele Duce de Hessa; *pentru Italia* (Sardinia), Conte de Benso de Cavour, președintele Consiliului, ministru de Finanțe, și Marchizul de Villamarina, ministru plenipotențiar la Paris; *pentru Turcia*, Marele Vizir Aali Pașa și Djemil Bey, ambasador la Paris; *pentru Prusia*, d-l de Manteuffel, președintele Consiliului, ministru de Externe, și Conte de Hatzfeld-Wildenburg-Schönstein, ministru plenipotențiar la Paris.

Care eră simțământul public european în momentul deschiderii Congresului de Paris?

Un eveniment de cea mai mare însemnătate se întâmplase: moartea strașnicului Impărat Nicolae I.

Cum fu primit acest doliu rusesc?

O imensă clamoare se ridică, în Capitala Franței, din toate piepturile. Bursa îl salută cu o urcare extraordinară asupra tuturor titlurilor: renta câștigă într'o singură ședință 3 puncte; creditul mobilier 52 franci; valorile industriale sunt cerute cu insistență. Demonstrațiuni publice au loc; străzile și piețele sunt pline de lume, care se îmbrățișează ca la nuntă; balurile se țin lanț; ziarele *l'Univers*, *la Gazette de France*, *le Constitutionnel* se felicita de un așa noroc.

Dar la Londra? Un adevărat desfrâu de invective la adresa defunctului. Ziarele *Times*, *Morning Herald*, *Morning-Chronicle* văd un deget al lui Dumnezeu în moartea neașteptată a Țarului, iar Crimeea, unde se bat aliații, este locul de expiațiune al familiei imperiale ruse: acolo și-a dat obștescul sfârșit Alexandru I, acolo s'a stins steaua lui Nicolae. Bursa salută evenimentul cu o ridicare de 2 puncte și jumătate asupra fondurilor engleze; strada țipă și se veselește mai rău ca la Paris; la un teatru unde se jucă *Lucia de Lamermoor*, un actor iese cu un jurnal în mână și cetește telegrama cu moartea Țarului,—publicul izbucnește în aplauze frenetice, se ridică în picioare și cere imnul național, pe care-l cântă în cor cu orchestra.

Iar la Berlin, evenimentul acesta produce cea mai adâncă durere. Frederic-Wilhelm plânge ca un copil și nu vrea să se ocupe de afaceri. «Cum vrei să mă ocup de politică, când corpul Impăratului e cald încă?» zice el lui Manteuffel. Apoi, fiind obligat să primească pe lord John Russel, se spovedește către marea ducesă Olga, sora lui Neculai I, spunându-i cu câtă greutate a trebuit să-și calce pe inimă și să vadă pe Englez, «care a venit să se înfigă în fața mea ca un baston și să-mi vorbească politică».

Istoria are acest mare bun, pentru cine o cetește și o înțelege, că moderează entuziasmul, ascute sensul critic și mai cu seamă nu permite la toată lumea să se amestece în politică.

Dacă dușmanii de ieri sunt aliații de astăzi, — ce vor fi aliații de astăzi, mâine?

Dar să revenim la tractatul de Paris și la Dardanele.

Art. 10 al acestui tractat zice: «Convențiunea din 13 Iulie 1841, care mănține vechea regulă a Imperiului otoman relativă la închiderea strâmtorilor Bosforului și Dardanelelor, a fost revizuită de comun acord.

«Actul încheiat în acest scop și pe temeiul acestui principiu, între Inaltele Părți contractante, este și rămâne anexat la prezentul tractat, și va avea aceeaș putere și valoare, ca și cum ar face parte integrantă din tractat.»

Iată acum și textul *Convențiunii strâmtorilor*:

«Art. I. M. S. Sultanul, pe de o parte, declară că are ferma hotărîre de a mănține pe viitor principiul stabilit ca veche regulă a Imperiului său, și în virtutea căruia a fost întotdeauna interzis vaselor de războiu ale puterilor străine de a intra în strâmtorile Dardanelelor și ale Bosforului, și că, pe cât timp Poarta se găsește în pace, Majestatea Sa nu va admite nici un vas de războiu în zisele strâmtori.

«Iar Majestațile Lor Impăratul Francezilor, Impăratul Austriei, Regina Regatului-Unit al Mării-Britanii și Irlandei, Regele Prusiei, Impăratul tuturor Rusiilor și Regele Sardiniei, pe de altă parte, se leagă a respecta această hotărîre a Sultanului și a se conforma principiului mai sus pomenit.»

«Art. II. Sultanul își rezervă, ca în trecut, să libereze firmanuri de trecere, vaselor ușoare sub pavilion de războiu, cari vase vor fi întrebuințate, după obicei, în serviciul legațiunelor Puterilor amice.

«Art. III. Aceeaș excepțiune se aplică vaselor ușoare sub pavilion de războiu, pe cari fiecare din Puterile contractante este autorizată să le țină la gurile Dunării, pentru a asigura executarea reglementelor relative la libertatea fluviului, și al căror număr nu va trece de două pentru fiecare putere (1)».

(1) Se explică aci, că dela intrarea României în Comisiunea Europeană a Dunării, Marile Puterii, ca un omagiu adus suveranității noastre, au renunțat la vasele lor dela Gurile Dunării. Executarea reglementelor este asigurată de o canonieră a marinei noastre militare, care staționează în permanență la Sulina.

Atât este de mare grija puterilor pentru stricta observare a închiderii strâmtorilor, încât, în aceeași zi, la 30 Martie 1856, încheie o nouă convenție, ca a 2-a anexă a Tractatului de Paris, care zice:

«Art. I. Inaltele Părți contractate se leagă a nu avea în Marea Neagră alte vase de războiu decât acelea al căror număr, putere și mărime sunt stipulate mai jos.

«Art. II. Inaltele Părți contractante își rezervă dreptul să întrețină, fiecare, în această mare, șase vase cu abur, de 50 metri lungime la linia de plutire, de un tonaj maxim de 800 tone, și patru vase ușoare, cu abur sau cu pânze, de un tonaj ce nu va trece de 200 tone de fiecare vas».

*

Acesta este regimul care a durat nediscutat până la 1870, și care, în drept, formează și astăzi baza sistemului strâmtorilor.

E foarte interesant, pentru noi Români, — și instructiv — să cunoaștem cine l-a atacat întâiu.

La 19/31 Octomvrie 1870 — când Franța era deja bătută — prințul Gorciakoff socotește că a venit momentul să scuture jugul Tractatului de Paris. Nesselrode murise și prințul era acum Cancelar al Impăratului Alexandru II. Drept aceea, el adresează o circulară ambasadurilor ruși de pe lângă marile puteri, în care zice:

«Convențiunea strâmtorilor conține din partea Rusiei angajamentul unei limitări a puterilor sale navale până la dimensiunile cele mai mici.

«În schimb, Tractatul de Paris îi oferă principiul neutralizării Mării Negre.

«Experiența a 15 ani a dovedit că acest principiu, de care depinde siguranța întregii întinderi a frontierelor Imperiului rus în această direcțiune, nu se întemeiază decât pe o teorie.

«În realitate, pe când Rusia dezarmă în Marea Neagră, Turcia își păstră dreptul de a întreține forțe navale în Arhipelag și în strâmtori; Franța și Anglia își rezervau facultatea de a-și concentra escadrelor lor în Marea Mediterană.

«Tractatul din 18/30 Martie 1856 nu și-a păstrat sancțiunea morală pe care a avut-o în alte timpuri. Așa, Principatele Moldovei și Valahiei, a căror soartă fusese hotărâtă de tractatul de pace și de protocoalele subsecvente, s'au dat la o serie de revoluțiuni, contrarii spiritului și literii convențiunii, care le-au dus, întâiu la unire, apoi la alegerea unui prinț străin. Aceste fapte s'au produs, după

mărturisirea Porții, cu consimțământul marilor Puteri, sau cel puțin fără ca ele să fi protestat.

«Reprezentantul Rusiei, singur, a ridicat vocea pentru a semnală Cabinetelor că, prin această toleranță, se puneau în contradicere cu prevederile foarte clare ale tractatului».

Circulara urmează astfel mai departe și cuprinde detalii inutile, — pentru a sfârși cu hotărîrea luată de guvernul rus, de a nu mai respectă Tractatul de Paris, în partea privitoare la numărul și mărirea vaselor de războiu în Marea Neagră.

Cetind astăzi documentul acesta, un simțământ de jenă te cuprinde. Lasă că el este contrar tuturor regulilor contractuale bilaterale, dar, în specie, este contrar spiritului și literei convențiilor dela Londra, cari, după chiar părerea d-lui Serge Goriainow, cel mai bun autor rus în materie, legau *in mod solidar* pe toate puterile semnatare. Acest spirit a fost moștenit de Tractatul de Paris, în mod fatal și fără posibilitate de a susține contrariul, deoarece convențiile dela Londra erau expresiunea liberă a Rusiei de a voi să garanteze integritatea imperiului otoman, pe când tractatul de Paris eră rezultatul războiului Crimeii, în care Rusia fusese biruită: ceea ce Rusia acordă de bună voie, prin convențiile dela Londra, a fortiori trebuiă să acorde prin tractatul de Paris. Dar dacă mai este nevoie de vreun argument, — Art. 14 al Tractatului de Paris zice limpede; «Elle (la convention) ne pourra être ni anulée ni modifiée *sans l'assentiment des Puissances signataires du présent traité*».

Documentul acesta face însă afirmațiuni și mai temerare: el contestă Turciei dreptul de a avea vase de războiu în Arhipelag și Europei dreptul de a concentra flote în Marea Mediterană, — par'că Convenția strămtorilor ar fi privit toate mările globului și nu ar fi fost specială pentru garantarea imperiului otoman.

Dar unde acest *factum* al prințului Gorciakoff devine amuzant, este când se leagă de bieteile Principate, cari și-au înfăptuit Unirea, nu numai fără voia Rusiei, dar în contra voinței Europei și cu toate protestările reprezentantului Țarului.

Noi găsim în colecția de documente ale timpului, o notă a ambasadorului Angliei la Constantinopole, Sir H. Elliot, către contele de Granville, datată din Therapia 21 Noemvrie 1870, care zice:

«Prima dintre infracțiunile Tractatului din 1856, citată de prințul Gorciakoff, este unirea Principatelor Valahiei și Moldovei sub un prinț străin. Poate că scapă amintirilor guvernului M. S. Țarului,

că anume Conte Kisseleff, plenipotențiarul Rusiei la Conferința de la Paris, este acela care a declarat, în ședințele de la 22 Maiu și 5 Iunie 1858, că dorința aproape unanimă a Principatelor pentru unire și prinț străin este legitimă și rațională, și că tot Conte Kisseleff a invocat Tractatul de Paris el însuși, în sprijinul cererii lor».

DIN PUNCT DE VEDERE ECONOMIC.

Prin articolele 22—26, Tractatul de Paris sustrage Principatele de sub protecțiunea Rusiei, le pune sub garanția puterilor, le acordă toate drepturile de stat independent sub suzeranitatea Porții, convoacă Divanul ad-hoc, care avea să arunce temeliiile României de astăzi; prin articolele 20 și 21 retrocedează Moldovei o parte din Basarabia, întemeind acest act pe un schimb teritorial, deoarece Europa restituște Rusiei orașele și porturile ocupate în Crimeea: Sebastopol, Balaklava, Kamieș, Eupatoria, Kerci, etc., cum se prevede la art. 4 al tractatului; prin articolele 15—19 proclamă libertatea navigațiunii pe Dunăre, punând-o sub garanția Europei, și creează Comisiunea europeană a Dunării, în care țara noastră avea să intre, după Tractatul de Berlin.

Această este România de astăzi, — mai puțin Basarabia.

182651
Mentionăm despre provincia pierdută, firește, cu durere de Român, dar mai cu seamă pentru a dovedi că Europa voise să creeze din noi un tot organic, cu putere economică, pentru care ne dase Dunărea, în legătură cu deschiderea Dardanelor pentru vasele de comerț; cu putere militară, pentru care art. 26 ne garantase crearea unei armate naționale, «organisée dans le but de maintenir la sûreté de l'intérieur et d'assurer celle des frontières.» Aici e chestiunea. Noua frontieră a Basarabiei plecă dela Marea Neagră, cu un kilometru la est de lacul Burna-Sola și mergea până la Prut,— prin urmare tot malul stâng al Dunării mari, dela Reni până la Ciatalul Ismail și tot malul stâng al brațului Kilia până la mare, erau încorporate noului stat, care devenia *proprietary and possessor of the Danube*. Asta voia Europa.

Ei bine, nu numai că noul stat nu mai este astăzi proprietarul malului stâng al Dunării, dela Reni în jos, dar încă, prin Tractatul de Londra din 1883, Rusia a sustras brațul Kiliei de sub controlul Comisiunii Europene, unde, cu toate astea, ea este reprezentată de un delegat imperial.

*

Să vedem cum și-a împlinit noul stat dela gurile Dunării menirea sa.

La 1866, s'a înfăptuit și ultima dorință a Divanului ad-hoc, prin alegerea unei dinastii străine.

Atât Vodă Cuza cât și Regele Carol au fost două instrumente perfecte, ce au servit la propășirea poporului românesc. Cel dintâiu, isteț, impulsiv, plin de foc și de îndrăzneală, nu destul de pregătit pentru rolul ce eră chemat să joace; cel de al doilea, sobru, cumpătat, cu o mare pregătire, cu o mare conștiință a răspunderii; amândoi palpitând de misterioasa dragoste pe care o insuflă pământul țerii noastre. Cu cel dintâiu se încheagă frământările sociale ale patriei noastre; cu cel de al doilea, ieau formă precisă: împrumutarea clăcașilor, constituția, codul civil, codul penal; legea instrucției publice etc., etc., și apoi întreaga serie de legi și de măsuri economice, în virtutea cărora țara ajunge, în 50 de ani, la un mare grad de prosperitate.

Dela 4.115.000 suflete, populația dela 1866 se ridică astăzi la 7 milioane jum. Dela un buget de 60 milioane, Statul se ridică la unul de o jumătate de miliard. Dela un efectiv de 45 mii oameni (permanenți și teritoriali), cu un regiment de artilerie, oștirea se ridică la 600.000 oameni, cu armamentul cel mai complet și cu un corp ofițeresc de mâna întâi. Dela 1 mie de kilometri șosele regulate, în anul 1866, avem astăzi 30 mii kilometri. Dela singura linie de drum de fier București-Giurgiu în 1869, de o lungime de 60 kilometri, avem astăzi peste 3 mii kilometri. Și tot restul merge în aceeaș proporție.

Căror împrejurări extraordinare se datorește această stare înfloritoare ?

Răspunsul e simplu: Dunării, Mării Negre și Dardanelelor.

Cu instituirea Comisiunii Europene, s'au efectuat o serie de lucrări în albia Dunării, cari i-au rectificat cursul și au înlesnit navigațiunea. Cu crearea portului Constanța și construirea podului dela Cernavoda, s'a înlesnit exportul în timpul iernii și s'a dezvoltat industria petrolului.

De unde totalitatea importului și exportului nostru în 1866 eră de 187 milioane, — în 1911 a trecut de un miliard. Numai grâul exportat s'a urcat, dela 238 mii tone în valoare de 54 milioane lei, la 2 milioane tone în valoare de 300 milioane lei, care, în cea mai mare parte, merge în Germania, prin Belgia și Olanda.

Și merită să ne oprim un moment asupra următoarei particula-

rități: dacă împărțim în decenii, timpul dela 1866 până în zilele noastre, găsim că deceniul cel mai îmbelșugat este acela dela 1886—1896, în care *suta* dela 1866 a devenit *patru sute*. Se întâmplă că tocmai în acest interval, Comisiunea Europeană a Dunării și-a terminat marile lucrări din canalul Sulina, prin cari se permite vaselor de mare tonajale tuturor statelor să ajungă până la Galați și Brăila; se mai întâmplă că tot în acest deceniu s'a dat cea mai mare întindere căilor noastre ferate, cari au ajuns dela simplu la triplu, ducând către porturile Dunării produsele pământului. Taxele de navigațiune percepute de Comisiunea Europeană a Dunării s'au urcat, dela 1.593.000 în anul 1886, la 2.599.000 în 1896 și la 3.726.000 în 1911.

Iar astăzi, în răstimp de 6 luni, de când Dardanelele sunt închise, Comisiunea Dunării nu a încasat un franc, prin urmare țara nu a exportat un bob de grâu. Și dacă, în economia noastră națională, mizeria nu bate la ușă; e numai grație prețurilor exorbitante cu cari se vând cerealele pe granițele noastre de uscat.

Dar sărbătoarea asta nu va dura multă vreme. Exportul cerealelor pe căi ferate este absolut imposibil, din cauză că marfa noastră ocupă loc mult și are valoare mică. Numai calea apei este potrivită pentru exportul produselor noastre.

Prin urmare Dunărea și Marea sunt scăparea noastră, — marea liberă, strâmtorile libere, acelea ce îngăduesc produselor solului nostru să ajungă pe piețele străine cu înlesnire. De aci tragem noi puterea noastră. De aci putem cumpăra tunuri, clădi școli, academii, institute de tot felul; de aci putem face împrumuturi pentru a împrietări cât mai mulți gospodari.

Europa trebuie să afle și să știe că noi vrem să trăim, că avem dreptul să trăim, și că la ceasul cel mare, cu toată politica noastră de zizanii, ne va găsi uniți.

SOLUȚIUNE.

Iată-ne ajunși la punctul cel mai delicat al chestiunii. În desfășurarea războiului mondial de astăzi, ipotezele ce se prezintă chiar dela început, sunt două: a) biruința germană. b) biruința anglo-franceză.

În prima ipoteză, Dardanelele rămân cum se află, cu regimul neutralizării și al libertății comerțului, cu oarecare garanții în plus, pentru a nu depinde numai de bunul plac al guvernului otoman. *Convențiunea strâmtorilor* din 1856 dă satisfacțiune deplină și suveranității Sultanului și libertății comerțului. Un articol adițional ar urmă să fie inserat în această Convențiune, prin care să se stabilească dreptul neutralilor de a trece prin strâmtori cu vase de comerț, chiar atunci când Poarta s'ar găsi în stare de războiu cu una din Puteri. Care este cuvântul pentru care noi trebuie să suferim astăzi, din faptul că Turcii se bat cu Rușii sau cu Europa întreagă? Beneficiul neutralității stă tocmai în dreptul de a uză în orice moment de drumurile suprafeței globului, ce constituiesc căi maritime naturale, pentru cari teoria *apelor naționale* nu are valoare. Europa a fost preocupată de strâmtori, anume pentru că ele se confundă cu imperiul otoman, deoarece în sânul lor e așezată capitala și ele despart sau leagă Turcia asiatică de Turcia europeană, după cum sunt, politicește, în mâna Turcilor sau nu. Și a mai fost preocupată Europa de strâmtori, tocmai când nu voia să permită Rușilor a pune mâna pe Constantinopol și a se întări în Marea Neagră.

Dar libera trecere prin strâmtori a vaselor de comerț a fost admisă și recunoscută încă dela tractatul de Kuciuk-Kainargi din 1774.

Chestiunea practică a transitării prin ape minate se reduce la constituirea unui corp de pilotaj destoinic. De altminteri, flota de războiu turcă umblă astăzi prin strâmtori.

În ipoteza a 2-a, a biruinței Triplei Înțelegeri, e lesne de priceput că Rusia va cere și va obține libera trecere prin strâmtori

a vaselor sale de războiu. Orice iluzie asupra acestui punct trebuie înlăturată. Noi credem că ea va obține mai mult. Tot studiul nostru probează că Rusia urmărește monopolizarea strâmtorilor pentru sine. Ceeace voia Italinsky la 1798 și la 1805; ceea ce obține Prozovsky, în contra voinței Impăratului, la 1808,—exact acelaș lucru îl cere Nelidow la 1877: «il faut chercher des combinaisons qui nous assurent, à nous seuls, la liberté de navigation dans les détroits, à l'exclusion de tous les autres pavillons de guerre.» D-l Hanotaux, fost ministru de Externe al Franței, scrie, la 1910, următoarele: «Un eveniment considerabil s'a produs: prin construirea a nouă unități navale austriace, politica germanică își face intrarea în Mediterana. Interesele Angliei, Franței și Italiei nu mai sunt aceleași ca în trecut. Echilibrul este din nou amenințat. Aceste puteri vor primi poate în scurt timp ajutorul ce l-ar putea aduce flota rusă, dacă această flotă se reconstituște repede. *Se văd deja de pe acum soluțiuni mai largi și mai elastice decât acelea pe cari tradiția ni le-a păstrat ca pe niște moaște.* Chestiunea strâmtorilor este una din cele mai complicate. Cum însă politica se schimbă cu geografia, Dardanelele nu mai au, nici chiar pentru puterile maritime, aceeaș importanță pe care o aveau înainte de săparea canalului de Suez: poate că mâna lui Lesseps a adăogat un codicil la faimosul testament, autentic sau nu, al lui Petru cel Mare.»

Ce însemnează asta, în proză? Însemnează că de când drumul Indiilor s'a scurtat, prin săparea canalului de Suez, și s'a asigurat în mâna Angliei, care mai deține și Gibraltarul, Rușii nu mai sunt amenințatori. Și mai însemnează că de unde, în trecut, exportul nostru mergea în Anglia în proporție de 52%, astăzi merge în proporție de 7%,—prin urmare Anglia nu se mai aprovizionează cu grâu dela noi. Și mai însemnează că Anglia, preocupată de uriașa desvoltare a marinei germane în Marea de Nord, nu vrea să se ocupe prea de aproape de nașterea și înflorirea marinei austriace în Marea Mediterană, a cărei îngrijire o lasă pe seama Rușilor.

Toate acestea dovedesc că Anglia nu mai acordă aceeaș însemnătate *strâmtorilor*, ba chiar nu le mai acordă nici una.

Dar să admitem, totuș, că Europa va fi destul de prudentă ca să nu lase necondiționat strâmtorile în mâna Rușilor. Ce soluțiune va da chestiunii?

Evident, le va internaționaliza. O comisiune ca aceea ce funcționează la Galați va fi instalată pe malurile Bosforului. Probele fă-

cute pe Dunăre de către Comisiunea Europeană sunt atât de hotărâtoare, încât noi nu am sta un moment la îndoială a recomanda această soluțiune, — cu condițiunea fundamentală ca România să fie reprezentată acolo, pe picior de egalitate cu celelalte state.

Dar în ce condițiuni poate lucra o asemenea Comisiune?

Și aci se prezintă iarăși două ipoteze:

- a) Fortificațiile vor fi rase;
- b) Fortificațiile vor fi păstrate.

Cu fortificațiile rase și strâmtoarele declarate libere, Europa ar acorda un fel de garanție platonice acestei Comisiuni, cum a acordat Dunării. Asta înseamnă haosul și nesiguranța. La cel dintâiu conflict viitor între Rusia și restul lumii, strâmtoarele vor fi transformate în câmp de războiu, deoarece părțile beligerante se vor precipita asupra Dardanelor și Bosforului, spre a le ocupa, știind că cel ce va avea strâmtoarele în mâna sa, acela va fi stăpân pe Marea Neagră.

Cu fortificațiile păstrate, libertatea strâmtoarelor ar avea o sancțiune reală, în acest înțeles că vasele de războiu ar transita pe a lor răspundere, fără a putea trage o lovitură de tun în strâmtoare și într-o rază determinată la îmbucături, și cu un sistem de compensație, în trecere, pentru ambele părți. Evident că asta ar însemna, de fapt, prohibirea trecerii, când ambele flote ar fi europene. Dar s'ar putea ca Rusia să aibă un interes a-și scoate flota din Marea Neagră, spre a o duce în mări depărtate, cum s'a întâmplat în războiul cu Japonia.

Vă închipuiți ce mecanism complicat ar fi această comisiune internațională? Pentru a putea lucra în pace, ea ar trebui să fie declarată cu totul independentă de autoritatea locală, precum a fost declarată Comisiunea Europeană a Dunării, prin art. 53 al tratatului de Berlin. Va să zică un stat nou, superpus autorității locului, care ar avea suveranitatea pe ambele maluri, armată, tunuri, mine, arsenaluri.

Un domn, Jean-Finot, propune în „*La Revue*“ să se dea strâmtoarele Belgiei, căreia nu i s'ar putea ceda prea mult teritoriu german, de teamă să nu se pomenească, într-o bună dimineață, cu totul germanizată.

În afară de orice altă considerație, de bizarerie omenească, de a vedea populația musulmană și greacă din peninsula Gallipoli, pusă sub o administrație cu altă limbă și religie decât a sa, — propună-

torul uită că Belgia este astăzi putere combatentă, a cărei neutralitate ar fi suspectată.

Așa că, socotind bine lucrurile, par'că tot Turcia ar trebui să rămână la Constantinopole. Greutățile ce se prezentau la 1807, când era vorba să se împartă imperiul otoman, se prezintă și astăzi, dacă strămtorile trebuie să rămână fortificate.

Dacă însă fortificațiile se rad, și o Comisiune Europeană guvernează strămtorile, sub garanția ideală a Puterilor, atunci soluțiunea, pentru noi, stă în crearea unui port militar și a unei flote de războiu în Marea Neagră, care să fie în proporție cu puterea noastră militară de uscat. Aceasta este de altminteri una din necesitățile cele mai urgente ale consolidării statului nostru, care necesitate există și mai înainte de războiul actual, dar pe care chestiunea Dardanelelor o pune într'o evidență hotăritoare.

A spera ceva dela vecinii noștri balcanici, în chestiunea strămtorilor, este o mângâere nejustificată. Aceștia sunt preocupați să aplice principiul lui Macchiavelli «iea ce-ți trebuie și păstrează ce ai luat». Bulgarii au ieșit la Marea Egee; Serbii vor ieși, probabil, la Marea Adriatică. Ei nu au vreme să plângă cu noi.

Prin urmare, oricare ar fi soluțiunea ce se va da chestiunii strămtorilor, trebuie să se țină seamă de două lucruri fundamentale:

1. A garantă imperiului rus libertatea Dardanelelor pentru comerțul său, și chiar pentru flota sa de războiu, dacă Europa găsește un mijloc de a păstra și a întări fortificațiile strămtorilor.

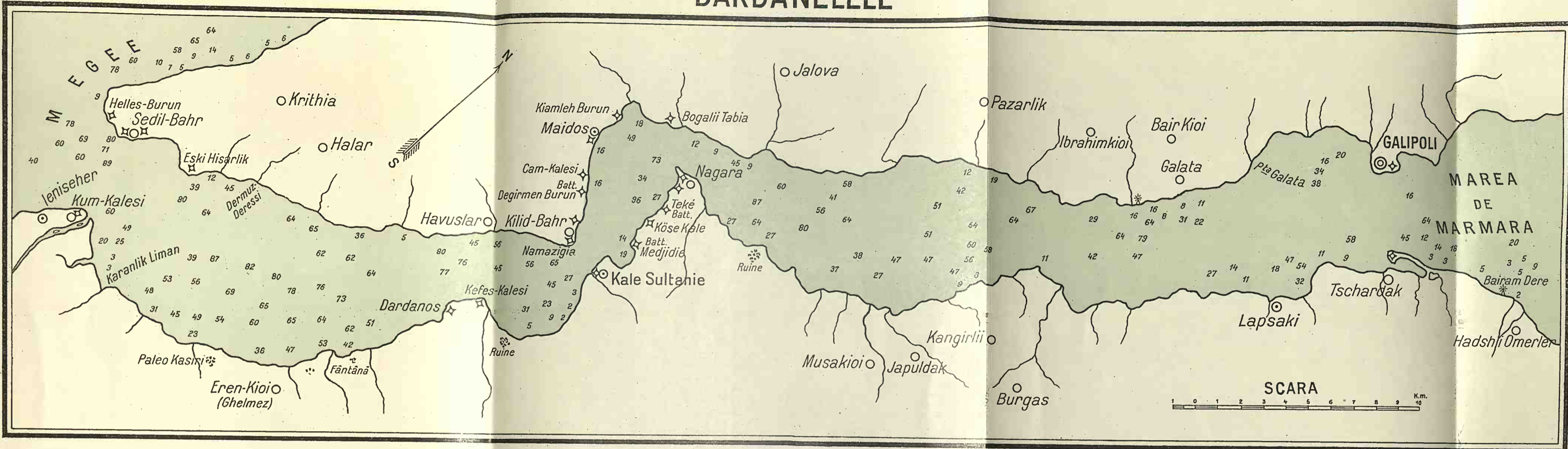
Tratatul internațional cel mai bun este acela ce dă satisfacție tuturor părților contractante.

2. A nu se lăsa cu nici un preț strămtorile în mâna Rușilor.

Credem că am dovedit primejdia ce ne-ar amenința într'un asemenea caz. Poporul român, cu 7 milioane sau cu 14 milioane de locuitori, este irremediabil pierdut, dacă i se iea accesul la mare.

VERIFICAT
2017

DARDANELELE

BOSFORUL

HARTA IN RELIEF A DARDANELELOR

Duiliu Zamfirescu, Bosforul și Dardanelele.

